

Спеціалізованій вченій раді К 26.891.01
Інституту підготовки кадрів
державної служби зайнятості України

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, старшого наукового співробітника Коваленко Ольги Володимирівни на дисертаційну роботу Припути Наталії Володимирівни "Антимонопольно-конкурентна політика на ринку молока і молокопродуктів в Україні", представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Дослідження, результати якого представлені у поданій до захисту дисертації Припути Наталії Володимирівни "Антимонопольно-конкурентна політика на ринку молока і молокопродуктів в Україні" є актуальним за проблематикою і присвячене розв'язанню важливих для агропродовольчого комплексу й національної економіки теоретико-методичних і практичних проблем.

Актуальність теми дослідження, її зв'язок із науковими програмами. Економіка покликана якомога повніше забезпечувати потреби населення та сприяти перманентному зміцненню продовольчої безпеки держави. Молоко і молокопродукти посідають важливе місце в системі харчування людини, тому розвиток процесів їх виробництва і обміну є значимим для національної економіки. Такий розвиток у ринкових умовах може забезпечуватися виключно на основі здорової конкуренції, що сприяє підвищенню якості продуктів, запровадженню інновацій, ефективному врегулюванню паритетності обміну та формуванню цін, розвитку багатоукладності економіки та поширенню підприємницької ініціативи тощо.

На ринку молока і молокопродуктів внаслідок особливостей продукції, наявності спеціальних вимог щодо її виробництва, зберігання, транспортування і переробки, запровадження доволі жорстких стандартів якості, просторової розпорошеності виробництва та залежності від територіального розміщення пунктів заготівлі та переробки й з інших причин, формування ефективного конкурентного середовища подеколи ускладнене, створюються умови для поступового посилення монополізації

ринку. Тому питання щодо удосконалення засад антимонопольно-конкурентної політики на ринку молока і молокопродуктів є актуальним науковим завданням, що підтверджує значимість і актуальність дослідження Н. В. Припути.

Актуальність дослідження підтверджується планом науково-дослідних робіт Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за темами: «Теоретико-методологічне та праксеологічне обґрунтування нових підходів до регулювання ринку праці в Україні в умовах макроекономічної нестабільності» на 2013-2014 рр. (державний реєстраційний номер 0113U002191), «Інституціональне забезпечення ринку праці України в умовах соціально-економічної нестабільності» на 2015-2017 рр. (державний реєстраційний номер 0115U004041).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, сформульованих у дисертації. Дисертація ґрунтується на вивченні і узагальненні наукових розробок вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів щодо формування засад антимонопольно-конкурентної політики на ринку молока і молокопродуктів. У процесі дослідження використано сучасні методи, зокрема монографічний метод, аналізу і синтезу, дедукції та індукції, аналогії і порівняння, відносних величин, порівняльного аналізу, графічний, індексний, коефіцієнтний та функціональний аналіз, методи апроксимації, згладжування та абстрактно-логічний тощо.

В якості інформаційної основи використані дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, інших центральних органів виконавчої влади, наукові публікації, законодавчо-нормативні акти, інформація комп'ютерної мережі «Інтернет», матеріали наукових установ, особисті дослідження автора.

Таке поєднання теоретико-методологічних підходів та практичних аспектів дослідження дозволило комплексно розкрити тему та науково обґрунтувати висновки і рекомендації, сформульовані у роботі. Результати дослідження викладені у дисертації логічно і послідовно, носять цілісний завершений характер.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукова новизна викладена у дисертації конкретно, послідовно і системно. Автором вперше розроблено науково-методичний підхід до формування та реалізації антимонопольно-конкурентної політики на ринку молока та молокопродуктів з урахуванням особливостей перебігу господарських процесів та специфіки технологічних й організаційних

взаємовідносин між суб'єктами ринку за сегментарним підходом, що дозволяє врегулювати правила поведінки та створити умови здорової конкуренції між суб'єктами ринку у двох системах економічних зв'язків: «виробник молока – молокопереробне підприємство» та «молокопереробне підприємство – кінцевий споживач молока та молокопродуктів» (с. 48 – 53 дисертації).

Важливе наукове значення мають пропозиції автора щодо удосконалення понятійно-категоріального апарату досліджень антимонопольно-конкурентної політики шляхом уточнення змісту дефініції «розвиток ринку молока та молокопродуктів» як динамічного процесу якісних змін на означеному ринку щодо оптимізації співвідношення попиту і пропозиції (с. 18–21; рис. 1.1), поліпшення продовольчого забезпечення населення й посилення продовольчої безпеки держави, стабілізації ринкової кон'юнктури, удосконалення інституційних, економічних, організаційних та правових умов функціонування суб'єктів ринку, запобігання виникненню цінових диспаритетів та розбалансування обсягів виробництва й споживання молока та молокопродуктів (с. 29–34). Це дозволило конкретизувати кінцеву мету й визначити сукупність напрямів реалізації антимонопольно-конкурентної політики (с. 46–48, рис. 1.3; 1.4) та особливості цінового регулювання як складової антимонопольно-конкурентної політики (с. 49, табл. 1.4).

Збагачують наукову думку розробки щодо удосконалення методичних підходів до оцінювання ефективності антимонопольно-конкурентної політики (с. 73-74) та вимірювання рівня монополізованості молочного ринку щодо окремих продуктів та з урахуванням його територіальних особливостей, що дозволяє визначити найбільш ефективні інструменти антимонопольного та конкурентного регулювання і встановити оптимальну спрямованість впливу регулюючих заходів (с. 135 – 147).

Заслужують на увагу і позитивне схвалення удосконалені автором концептуальні засади антимонопольно-конкурентної політики на ринку молока та молокопродуктів, що на відміну від існуючих засновані на функціональному вдосконаленні її ключових елементів, п'ятикроковому порядку реалізації стратегії, гнучкому механізмі вибору інструментів та заходів запровадження (с. 162 – 164).

У дослідженні дістав подальшого розвитку порядок моніторингу діяльності учасників ринку молока та молокопродуктів (с. 184 – 185) через ведення реєстру підприємств галузі з домінуючим положенням на ринку, що

дозволяє корегувати вхідні бар'єри доступу на ринок, обмежувати контрольовані частки та не допускати надмірної концентрації позицій окремих товаровиробників і операторів ринку, що в сучасних умовах має велике значення.

Важливим результатом дослідження стало обґрунтування сукупності інструментів регулюючого впливу на основі точкових прогнозів щодо перспектив зміни ключових параметрів ринку молока та молокопродуктів шляхом запровадження програмно-цільового підходу до розширення місткості внутрішнього ринку за допомогою системи квотування виробників на конкурсній основі, а також розроблення заходів з подолання інформаційної асиметрії, регіональної структуризації окремих ринків, підвищення інвестиційної привабливості та інноваційності товаровиробників тощо (підрозділ 3.2 дисертації).

Оцінюючи обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій в цілому, що сформульовані в дисертації, можна відзначити високий рівень опрацювання автором основних аспектів досліджуваної теми.

Відповідність структури і змісту дисертації та автореферату встановленим вимогам. Дисертаційна робота Припути Н. В. повністю відповідає вимогам МОН України до кандидатських дисертацій та паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Вона складається із анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списків використаних джерел по розділах і додатків, викладена на 254 сторінках комп'ютерного тексту, в т.ч. основна частина на 191 сторінці, містить 44 таблиці, 33 рисунка, 10 додатків та список використаних джерел з 209 найменувань.

Зміст автореферату досить повно розкриває основні положення дисертаційної роботи, отримані нові наукові результати, висновки та пропозиції.

Теоретична і практична цінність одержаних результатів. Наукові положення дисертації пройшли апробацію на чисельних всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, а результати їх практичного застосування отримали позитивну оцінку і мають практичне значення, що підтверджено довідками про впровадження.

Пропозиції автора щодо підтримки ємності внутрішнього ринку молока та молочної продукції на програмній основі використані в діяльності: Житомирської обласної державної адміністрації (довідка №2018/2-1 від 13.10.2016 р.).

Результати дисертаційного дослідження щодо забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень у сфері антимонопольного регулювання та забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання в молокопродуктовому підкомплексі були використані Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики Антимонопольного комітету України (довідка №50-76/17 від 23.05.2017 р.).

Наукові узагальнення щодо формування стратегічного підходу та порядку реалізації стратегії розвитку ринку молока та молокопродуктів використані Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» (довідка №07/271 від 15.06.2017 р.).

Асоціація виробників молока використала результати дослідження при створенні наукової та практичної бази для вивчення, адаптації і впровадження світової практики на підприємствах України (довідка №61 від 19.06.2017 р.).

Результати дослідження знайшли своє застосування у навчальному процесі Білоцерківського аграрного університету (довідка №7 від 16.06.2016 р.) та Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України при викладанні дисциплін (довідка № 417/20/1-17 від 15.05.2017 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях. Результати дослідження досить повно представлені у 23 опублікованих наукових працях загальним обсягом 6,7 друк. арк., з них 5 статей у наукових фахових виданнях України, з них 3 – у фахових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 14 тез доповідей на науково-практичних конференціях та 4 публікації в інших виданнях.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи. Поряд з загальною позитивною оцінкою роботи, за окремими положеннями дисертації слід зробити зауваження.

1. При поглиблені теоретичних положень теми дослідження доцільно було б більш детально висвітлити роль і принципи впливу антимонопольно-конкурентної політики не стільки на функціонування, скільки на розвиток ринку молока і молокопродуктів, як процес динамічних якісних змін (с. 18, 49 – 51). Це дозволило б більш цілісно висвітлити підходи до наукового обґрунтування засад удосконалення інструментів антимонопольно-конкурентної політики;

2. Практична частина дослідження (розділ 2) дещо переобтяжена цифровим матеріалом, таблицями та рисунками. Такий підхід ускладнив

сприйняття результатів аналізу, особливо щодо більш чіткої систематизації проблем формування конкурентного середовища у розрізі груп суб'єктів «виробник молока – переробне підприємство» та «переробне підприємство – кінцевий споживач». Було б доцільно спростити окремі аспекти аналізу, винести частину матеріалу у додатки, а в основному тексті дисертації наводити лише основні, найбільш значимі результати;

3. Автор слушно пропонує запровадження спеціальних програм підтримки виробників молока і молокопродуктів (с. 157, 164 – 165, 164 – 169, 194 – 196), проте не достатньо уваги приділяє взаємозв'язку якості продуктів та долучення виробників до відповідних програм і отримання преференцій. Також, на тлі посилення євроінтеграційних процесів та поступового виходу українських суб'єктів молочної промисловості на європейські ринки не достатньо уваги приділено стандартизації якості продуктів з огляду на розвиток конкуренції і зміцнення конкурентоспроможності виробників;

4. Враховуючи специфіку ринку молока і молокопродуктів, його залежність від територіального розміщення виробників і переробників, потреби перманентного удосконалення процесів виробництва, переробки, зберігання та транспортування сировини і готових продуктів й інших чинників потрібно було приділити більше уваги проблемам впливу інноватизації господарюючих суб'єктів на їх конкурентоспроможність (підрозділ 3.2);

5. При обґрунтуванні прогнозних обсягів виробництва, споживання, експорту молока і молокопродуктів, руху цін на молочному ринку (рис. 3.8 – 3.12) автором не було аргументовано підхід, за яким обиралися відповідні лінії трендів, не наведено результати прогнозування за умови використання інших інструментів прогностичної статистики, а також не достатньо глибоко проаналізовані результати визначення тісноти кореляційних зв'язків, обчислених рівнянь стохастичних залежностей та перспективної екстраполяції. Адже, результати, отримані автором, мають беззаперечну практичні і наукову цінність, тому варто було висвітлити їх більш докладно;

6. Виграшним моментом роботи стало б більш глибоке розкриття сутності та засад реалізації таких інструментів механізму антимонопольно-конкурентної політики як вхідні бар'єри ринку, практичні аспекти реалізації політики заборони картельних угод, запобігання змовам господарюючих суб'єктів, побудова системи нагляду за процесами злиття і поглинання тощо (с. 186 – 189).

Однак, висловлені зауваження є додатковим свідченням складності і багатоаспектності дисертаційної роботи та не змінюють загальної високої оцінки, теоретичного і практичного значення отриманих результатів дослідження в цілому.

Загальний висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Дисертаційне дослідження Припути Н. В. є самостійною завершеною працею, результатом власних розробок автора, в якій отримано принципово нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на удосконалення антимонопольно-конкурентної політики на ринку молока і молокопродуктів. Тема роботи є актуальною і відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

За науковою новизною, змістом, обсягом, теоретичним і прикладним значенням та оформленням дисертаційна робота «Антимонопольно-конкурентна політика на ринку молока і молокопродуктів в Україні» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та 567 від 27.07.2016 р.), а її автор Припута Наталія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу економічних досліджень
Інституту продовольчих ресурсів
НААН України

О. В. Коваленко

Підпис Коваленко О.В. завідувач
Начальник відділу кадрів
" 14 " грудня 2017 р.

